Când Robert Klein a evadat din minciună

Dintre primii intelectuali evrei dezamăgiți de comunism, din care au evadat, a făcut parte Robert Klein, remarcabil estetician francez, originar din România, specialist în Renaştere. Ca tânăr ilegalist, luptase pentru pace şi socialism. În revista noastră am mai scris despre destinul său de excepție dar este necesar să revin acum, în lumina unei mărturii importante, făcută de dr. G. Brătescu în lucrarea sa memorialistică „Ce-a fost să fie“ (Ed. Humanitas, 2003). Imediat după război, s-au aflat evident amândoi de aceeaşi parte a baricadei, medicul şi esteticianul, cel din urmă un strălucit student la Litere şi redactor al revistei *Studentul Român*, după ce fusese rănit, ca voluntar, în războiul antihitlerist. La un moment dat, chinuit de îndoieli, Robert Klein i s-a confesat tovarăşului de idealuri, pe când conlucrau în mediul studențesc, mărturisindu-i că *„şi-a pierdut încrederea în partid, constatând cum corupția creşte zi de zi şi este tolerată“ sau cum „materialul uman de care dispune partidul se dovedeşte a fi departe de a răspunde exigențelor“*. Mentorul său, mai vârstnic, a încercat să-l lămurească *„pe acest intelectual ros de un intelectualism sterp“*. Mai târziu, la Paris, „prea corectul Roby“, pe atunci bursier român în Franța, s-a socotit dator să-l anunțe pe mentorul său că a decis să nu se mai întoarcă în țară. Dr. Brătescu, care tocmai se afla la Paris, cu o delegație studențească, i-a replicat tăios că *„poate să facă ce vrea, dar să fie sigur de disprețul nostru“*. Reamintesc că era vremea când fiecare intelectual de stânga putea să-l citească diferit pe „dezertorul“ Koestler. Dr. Brătescu era revoltat de „antisovietismul acestuia“, în timp ce Klein credea, împreună cu fostul comunist Arthur Koestler, că *„păcatul practic al tuturor oamenilor de stânga, începând din 1933, e acela de a fi vrut să fie antifascişti, fără a fi şi antitotalitari“*.

Acum, după ani şi ani, dr. G. Brătescu îşi mărturiseşte cu sinceritate regretul pentru comportamentul său față de acest intelectual integru, nu oaie rătăcită, pentru care nu putea exista socialism fără libertate. Iar autorul remarcabilelor memorii încheie astfel acest capitol: *„Cum să-mi iert nesimțirea de care am dat dovadă în septembrie 1948, când el venise la mine poate ca să-şi descarce sufletul chinuit?“*.

O recunoaştere târzie, dar binevenită!

Ț. GOLDSTEIN

Adolescenți din România la *Hidon Hatanah Israel*

Pentru prima oară un tânăr evreu din România a reuşit să se claseze pe locul al zecelea al reputatului concurs de cunoştiințe iudaice din Israel - „Hidon Hatanah“. *Alexandru Cristian Mihai* (pentru prieteni, simplu... Einstein) a obținut această performanță fără precedent. Selecția pentru competiție s-a făcut în urma unui concurs prealabil național, aflat sub patronajul Marelui Rabin *Menachem Hacohen*. În Israel, concursul are două secțiuni, una pentru israelieni şi una pentru Diaspora. Dintre cei 120 de participanți, majoritatea elevi ai unor şcoli evreieşti şi vorbitori de ebraică, în cursa finală au rămas doar 16. Aceştia s-au confruntat în sala unui teatru din Tzfat, în fața a sute de oameni. „Einstein“ s-a clasat pe locul zece. Împreună cu tânărul craiovean, la faza finală a Concursului „Hidon Hatanah“ s-a calificat şi *Miriam Bloch*, din Lugoj. Tânăra ne-a povestit despre programul foarte interesant pe care l-au asigurat organizatorii şi despre această experiență israeliană pe care nu o va uita prea curând. Cunoştințele de iudaism ale celor doi tineri sunt la un nivel la care azi se pot întrece, fără complexe, cu orice cunoscător. (L.F.)

TELEOBIECTIV

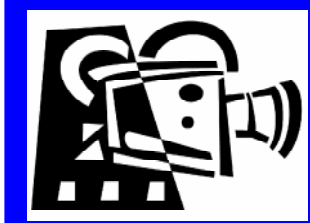

TELEOBIECTIV

Un Don Quijote din Brooklyn

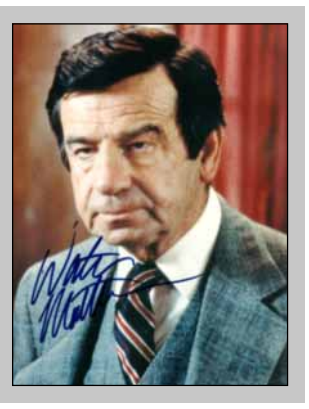

L-am revăzut, nu de mult, în filmul „Nu sunt Rappaport“ (Tv. Cultural) pe Walter Matthau. Îl ştiți, cu siguranță: unul dintre cei mai fermecători bărbați urâți ai ecranului: înalt şi ciolănos, cu spinarea uşor adusă, făcând mereu pe mofluzul bombănitor şi pus într-una pe harță. Dar şi pe farsă. De fapt, împărțind cu Woody Allen acel umor amar şi acel spirit ludic, cărora le-aş zice, şalom-alehemian, „halal de mine, sunt ...evreu“. Spirit care dă savoarea multor comedii americane, cărora Matthau le-a adus în plus simpaticul său zâmbet, pişicher şi duios totodată, cu care te făcea complice la toate năzdrăvăniile sale. Ale sale şi ale lui Jack Lemon, cei doi „aventurieri“ intrați binişor în a treia tinerețe care au jucat în seria de comedii a „Morocănoşilor“, ridicând - se zice - tonusul vital al cinefililor septuagenari. Dar în 1996, regizorul Herb Gardner a spart cuplul celor doi actori celebri şi i-a dat lui Matthau - în filmul de care vă povestesc - un alt companion, pe actorul de culoare Ossie Davis, iar peliculei, pe lângă miza râsului deconectant, pe cea a oftatului adânc. Adio hoinăreli şi rivalități pseudo-amoroase, adio jocul de-a flăcăii tomnatici. Cu paşii târşâiți şi şalele îndurerate, cu privirea şi auzul cam scăzute, dar tot hâtri (ce se mai prăpădeşte de râs Matthau când, dându-şi ochelarii jos de pe nas, descoperă că amicul lui e ... negru: „Nici n-am observat până acum“, sună remarca lui plină de o frumoasă semnificație!), „băieții“ pensionari îşi îngăduie acum doar plăcerile vârstei: mai o plimbare prin parcul din apropierea casei, mai o scurtă ațipeală pe o bancă, mai o vizită „de complezență“ prin Mall-urile din cartier. La drept vorbind, bătrânul negru nutreşte el un vis al lui: să-şi mai păstreze, încă o vreme, slujbulița de mecanic de bloc, care-i asigură şi adăpostul de noapte. „Eşti un laş, nu ştii să lupți“, îi reproşează, anflamându-se eroic, amicul lui, ovreiaşul din Brooklyn, care e încă doldora de planuri, de visele şi idealurile sociale din tinerețe, de care nu se poate lepăda. Asemeni unui Don Quijote fantast, cu rădăcinile fixate undeva, prin estul Europei, el nu poate trăi fără închipuirile sale mesianice şi fără a se solidariza cu morile de vânt care macină vorbe şi utopii. El e gata să încalece mereu pe o altă Rosinantă care să-l ducă mereu spre alte mari „fapte de arme“, mânat de dorința de a coborî dreptatea socială pe pământ. Nu e dispus nici acum să se astâmpere, să stea în banca lui de la „şil“ (dar şi în cea a istoriei), deşi a primit atâtea lecții usturătoare. El tot mai speră. El visează. El fabulează. Sigur, nu la dreptatea pe scară mondială, ci, să zicem, la cea din cartierul său. Poate fi a Brooklyn-ului. Sau a străzilor din vecinătate. *„Tată* - îi spune fiica sa - *nu vezi că lucrurile s-au schimbat? Nu mai crede nimeni. Nici ruşii nu mai cred!“* Nu-i nimic, el crede. Aşa cum credea, în 1910, luptătoarea sindicalistă Clara Lemlich, care după ce şi-a ținut în idiş discursul, a jurat, cu pumnul strâns, vechiul jurământ evreiesc: „Să mi se usuce mâna dacă o să trădez cauza“. Şi pentru că personajul nostru a realizat că adevărul lui nu e tocmai adevărat şi că nu e dispus să-şi piardă „pentru cauză“ mâna respectivă (ce să facă fără mâini un fost chelner, ba şi un fost blănar, că i-a plăcut şi lucrul de mână şi mersul pe picioare în tinerețile lui), s-a hotărât să mai ajusteze puțintel acest adevăr. Să-l machieze. Să-l coboare pe pământ, pentru că oricum a constatat că nu se prea potriveşte cu firea egoistă a omului. A decis să renunțe şi la nostalgii („ nostalgia e boala bătrânilor“), să-şi mai țină gura („o scot la pensie“) şi să-şi ia drept discipol, numai bun de îndoctrinat, pe amicul lui de culoare. Doar că acesta e prea bătut de viață, de destin, de culoarea pielei sale, de răutatea omenească şi nu mai vrea vorbe şi idealuri: „Tu minți întruna, omule. Eşti un mitoman. Inventezi“.

El minte? El? Ca să-şi dovedească dreptatea şi onoarea, bătrânul cavaler iudeu porneşte „la bătălie“: încalecă pe Rosinanta sa virtuală şi se pune pe scandal. Îi atacă pe escrocii de vânzători de la Mall care urcă, neruşinat şi ilegal, prețurile de la o zi la alta: se dă drept reprezentant al Organizației pentru Protecția Consumatorilor. Se ia la trântă (juridică) cu lacomul proprietar al mecanicului de bloc: îi fâlfâie legea sub ochi şi-l amenință. Face pe marele mafiot, ca să o smulgă de sub teroarea traficanților de droguri pe o biată fată, căzută în capcana lor. Se încaieră cu nişte derbedei pe o alee din parc ca să-şi salveze din mâinile lor bătrânul amic de culoare. Toate cauzele lui sunt pierzătoare. Şi, sigur, le pierde pe toate, ba iese şi cu oasele rupte: mesianismul lui se dovedeşte derizoriu şi zadarnic.

Unde se termină parodia şi începe drama reală? Când se stinge zâmbetul şi se aude suspinul incurabilului visător: „halal de mine, sunt... evreu!“. Cred că atunci când, despărțindu-se, în parc, de amicul lui, îi mărturiseşte: „Ştii ce sunt eu cu adevărat? Un mogul al industriei filmului. Asta e o industrie a poveştilor...“. Şi se îndepărtează, fudul de ultima - dar cât de poetica sa minciună -, proptindu-şi paşii târşâiți în cadrul de metal primit de la spital după ultima bătaie încasată. Îşi scoate la purtare zâmbetul lui pişicher şi duios şi ne face, tuturor, un semn de rămas bun!

E unul dintre ultimele semne pe care ni le-a făcut. În anul 2000, Walter Matthau, acest seducător Don Quijote al Brooklyn-ului, ne părăsea, la 79 de ani. Dar nu definitiv. Ne-a lăsat comoara de filme în care trăieşte, viu, mucalit şi mereu plin de speranțe...

SANDA FAUR

Destăinuirile memoriei afective

„Nota 0...“ (II)

Relatam, în numărul trecut al revistei, chinurile facerii primei versiuni a piesei „Nota 0 la Purtare“. Indiferent cât de mari au fost acele chinuri, progenitura născută din eforturile a doi părinți , Virgil Stoenescu şi eu, se dovedi a fi un monstru cu grave deficiențe congenitale. Norocul era că autorii lui erau încă tineri şi nu-şi abandonară odrasla ca alți părinți denaturați. La Bucureşti şi apoi din nou la Sinaia, prin intervenții operatorii capitale, prin eliminări şi adăugiri, prin schimbări parțiale dar esențiale, nou născutul începu să semene cu o piesă de teatru adevărată. Ce e drept, cam lungă - avea trei acte, un prolog şi un epilog, dar în vremea aceea lumea nu se grăbea să părăsească sălile de spectacol cât mai repede; erau cel puțin două pauze şi publicul nu alerga disperat să prindă ultimele tramvaie. Spre surprinderea autorilor, ceea ce considerau ei că este o dramă cutremurătoare, se dovedi, de fapt, că născuseră o comedie. Numai că adevăratele ei avataruri abia începeau. Ne întorseserăm în capitală cu un teanc de hârtii ce conțineau încercări nefinisate, copii incomplete, idei aşternute pe petice dintr-un *bloc-notes*, dar şi cu un manuscris bine pus la punct şi păstrat într-o servietă separată, care îmi fusese încredințată mie, pentru a preda textul unei dactilografe în stare să ne desluşească scrisul. Nenorocirea a făcut că la cinematograful Capitol, care pe atunci mai funcționa, juca un film interesant (nu-mi mai amintesc titlul). Intru să-l văd, pun servieta cu manuscrisul pe scaunul de alături şi, încântat de subiectul filmului, plec la final, uitând mapa în sală. Îmi dau seama de grava pierdere, după ce ajunsesem, destul de târziu, acasă. Mă înapoiez disperat la cinematograf, portarul caută cu mine servieta, ia-o de unde nu-i! Dacă ar fi aflat Virgil, m-ar fi strâns de gât. În aceeaşi noapte, din amintiri, folosind teancul de hârtii aduse de la Sinaia, notele risipite pe petice de *bloc-notes*, am refăcut textul. Virgil Stoenescu, fie-i țărâna uşoară şi memoria binecuvântată, căci multe din meşteşugul dramaturgiei am învățat de la el, nu a aflat niciodată de pățania mea cinematografică. Dar necazurile nu luaseră încă sfârşit. Cu textul în mână, ne-am prezentat la secretariatele literare ale multor teatre. Unele nici n-au binevoit să-l răsfoiască. Refuzul cel mai categoric l-am primit din partea Teatrului Tineretului, al cărui director, C. Sincu, ne-a respins textul fără drept de apel. De altfel, nici Ministerul Culturii nu era prea încântat de opera noastră. La Municipal, care părea a ne fi mai favorabil, s-a pus în scenă un alt spectacol: „Iepuroii“, o piesă inspirată tot din mediul şcolar. Ajunsesem la decizia de a-l face evreu pe Ştefan Vardia, eroul principal al comediei noastre, în speranța că T.E.S.-ul ne va înscrie lucrarea în repertoriu. I-am citit-o lui Ury Benador, pe atunci secretar literar sau consultant al teatrului respectiv. Mi-a făcut câteva observații de ordin literar şi cu asta basta.

Printr-o întâmplare, piesa a ajuns în mâinile unui formidabil om de teatru - Ion Lucian. Mirosul său fin a adulmecat un succes. Foarte rapid, a propus lucrarea directoarei Studioului Actorului de Film, actrița şi regizoarea Marieta Sadova. Aceasta o aprobă, dar, probabil din pricină de dosar, este înlocuită cu un domn regizor Neleanu. Repetițiile însă începuseră, iar dumnealui n-a scos-o din repertoriu. Distribuția era formidabilă. Rolul severului director şi profesor de istorie, poreclit Vucea, după numele eroului lui Delavrancea, era interpretat de încercatul actor, maestrul C. Neamțu Otonel. Ridicolul comportării cazone a personajului stârnea ropote de aplauze. Ştefan Vardia, eroul principal al piesei, era jucat de fermecătorul (încă şi azi, dar mai ales pe atunci) Iurie Darie. În rolul Marianei, eleva pentru a cărei inimă concurau şi Ştefan şi eroul negativ - Mişu Felecan (interpretat de Radu Dunăreanu), era distribuită Eugenia Bădulescu. Actrița era atât de frumoasă, avea atât farmec şi juca cu atâta naturalețe, încât, deşi avea 34 de ani, devenea credibilă, chiar dacă personajul avea doar 17. Cei doi elevi năzdrăvani, eroii tuturor şotiilor şi deținătorii celor mai savuroase replici, Barbarossa şi Tarzan, erau Aurel Cioranu şi, respectiv, Arcadie Donos. Emoționant juca Nicolae Tomazoglu, în rolul unui profesor de geografie, timid şi terorizat atât de elevi, cât şi de directorul şcolii. În sfârşit, mai era şi un şcolar „malagambist“, Johny, căruia îi dădea viață Nicu Iacob, el însuşi fost elev la „Cultura B“, devenit ulterior vedetă israeliană sub numele de Nico Nitai.

Chiar de la repetiții, sala era mereu plină. Plasatoare, maşinişti, actori de la alte teatre, spectatori nimeriți întâmplător, ocupau toate scaunele. Se dusese vestea că aici se repetă o piesă scoasă din tiparul cenuşiu al lucrărilor dramatice proletcultiste, cultivate pe alte scene. Plasasem în ea şi elemente autobiografice. Nu lipsea nici burlanul cel lung al godinului menit să încălzească încăperea unde funcționa clasa noastră. Încăperea, ca şi întreaga locuință a filantropului Halfon, din strada Sf. Ioan Nou, fusese pusă la dispoziția Liceului „Cultura B“, acesta neavând pe atunci alt sediu. Expresia „dromaderilor“, cu care dl Vucea se adresa elevilor, fusese împrumutată din vocabularul unui profesor care, ce e drept, preda la „Cultura A“, nu la „B“.

Încet, încet se apropia şi ziua vizionării. În rolul Marelui Inchizitor a fost trimis de Secția de Propagandă a Comitetului Central al Partidului reputatul critic literar V.M. Acesta, din păcate, aparținea aceleiaşi etnii ca şi subsemnatul. După ce a urmărit încruntat întreaga desfăşurare a piesei, V.M. a conchis: „Nu merge! Nu oglindeşte reprezentativ activitatea Uniunii Tineretului Comunist!“.

Cuvintele lui au căzut ca o ghilotină. Premiera nu mai avea şanse să se producă vreodată!

OCTAVIAN SAVA

(Va urma)